

УДК 65.012.8

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

ЛАРИСА ГНИЛИЦЬКА,
канд. екон. наук, доцент
кафедри обліку підприємницької
діяльності ДВНЗ «Київський
національний економічний
університет
імені Вадима Гетьмана»

У статті обґрунтовано сучасні підходи до формування обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства. Розкрито причини виникнення та способи подолання найсуттєвіших видів загроз, пов'язаних із кругообігом облікової інформації. Встановлено напрями вдосконалення сучасної обліково-аналітичної системи, що потребує нового сутнісного наповнення як комплексу взаємодіючих та взаємопов'язаних методів, методик, процедур і моделей, призначених для адекватної оцінки економічних процесів у реальних ринкових умовах. Визначено пріоритети вдосконалення принципів і методів бухгалтерського обліку та економічного аналізу з метою якнайповнішого задоволення потреб окремих груп користувачів при прийнятті управлінських рішень про підтримання безпечного та динамічного розвитку підприємства.

Ключові слова: економічна безпека, обліково-аналітична система, облікова інформація, бухгалтерські ризики, принципи бухгалтерського обліку, стратегічний управлінський облік.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Для економіки України на сучасному етапі все більш характерним є збільшення кількості підприємств з низькою платоспроможністю чи/та високою збитковістю, що спричинює ненавмисне їх банкрутство. Такий стан вітчизняної економіки обумовлює необхідність удосконалення обліково-аналітичного забезпечення та підвищення ролі інформації у системі економічної безпеки суб'єктів господарювання з метою:

- забезпечення достовірності обліково-аналітичної інформації;
- удосконалення принципів і методів обліку та аналізу відповідно до сучасних вимог, що висуваються до інформації менеджментом;
- зменшення частки інформаційних ризиків тощо.

На сьогодні здобутки економічної науки потрібно оцінювати з позицій перспектив їх практичного застосування. Тому стара економічна парадигма, яка тривалий час становила базис економічної теорії, потребує критичного переосмислення. Існуюча теорія бухгалтерського обліку та економічного аналізу уже не забезпечує можливостей адекватної оцінки практики перебігу економічних процесів у реальних ринкових умовах, оскільки ґрунтується на вивченні переважно статичних економічних процесів, тоді як бі-

льшість підприємств функціонують у динамічних умовах невизначеності.

У зв'язку з цим сучасна система обліково-аналітичного забезпечення потребує нового сутнісного наповнення як комплексу взаємодіючих та взаємопов'язаних методів, методик, процедур і моделей, призначених для обґрунтування прийняття управлінських рішень у сфері підтримання економічної безпеки підприємства. Вона має включати всі без винятку інструменти обліку та аналізу для отримання синергетичного ефекту від їх системного застосування при:

- забезпеченні стабільного та стійкого фінансового стану підприємства;
- збалансуванні фінансово-матеріальних потоків і розрахункових відносин;
- нейтралізації впливу внутрішніх і зовнішніх загроз на фінансово-господарський стан підприємства;
- зниженні рівня інформаційного ризику тощо.

Обліково-аналітична інформація як внутрішній ресурс забезпечення економічної безпеки за певних обставин сама може нести суттєві ризики (загрози) діяльності підприємства. Це викликано тим, що облікові, а згодом і аналітичні дані формуються в умовах невизначеності, яка пов'язана не тільки з об'єктивними зовнішніми чинниками, що впливають на господарську діяльність, а й з чинниками, що виникають безпосередньо в системі бухгалтерського об-

ліку. Такі чинники та їх наслідки можуть мати значний вплив на показники бухгалтерської (фінансової, внутрішньогосподарської) звітності й аналітичних розрахунків і, отже, на прийняті управлінські рішення стосовно заходів із забезпечення економічної безпеки підприємства та його стійкого функціонування.

Для визначення найсуттєвіших видів загроз, пов'язаних із кругообігом обліково-аналітичної інфор-

мації, ми узагальнили результати опитування 250 осіб, що є представниками 100 промислових підприємств, які входять до Українського союзу промисловців та підприємців. При цьому їм було запропоновано проранжувати ці загрози за їх значенням від 1 до 5, де 1 є найбільш значущим показником з позицій засновників підприємства та найманих менеджерів.

Отримані результати подані у табл. 1.

Таблиця 1

РОЗПОДІЛ ЗАГРОЗ, ЯКІ ПОВ'ЯЗАНІ З КРУГООБІГОМ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА СПРАВЛЯЮТЬ НАЙСУТТЄВІШИЙ ВПЛИВ НА СТАН ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА, НА ДУМКУ ВЛАСНИКІВ ТА НАЙМАНИХ МЕНЕДЖЕРІВ, % ТА РАНГОВИХ МІСЦЬ

№ з/п	Види загроз, які пов'язані з кругообігом обліково-аналітичної інформації	Засновники (перша група)		Менеджери (друга група)	
		%	рангове місце	%	рангове місце
1	Низька кваліфікація бухгалтерського персоналу підприємства	15	4	15	4
2	Недостовірність інформації, наданої у звітності контрагентів	27	2	35	1
3	Низька пристосованість обліково-аналітичних даних до потреб економічної безпеки	30	1	23	2
4	Невідповідність принципів надання (формування) фінансової звітності принципам економічної безпеки	8	5	10	5
5	Витік облікової інформації конфіденційного характеру	20	3	17	3

Розподіл показників загальногрупових відповідей щодо визначення видів загроз, які пов'язані з кругообігом обліково-аналітичної інформації та найсуттєвіше впливають на стан економічної безпеки виробничого підприємства, подано на рис. 1.

Рис. 1. Узагальнення показників визначення видів загроз, які пов'язані з кругообігом обліково-аналітичної інформації і найсуттєвіше впливають на стан економічної безпеки виробничих підприємств – членів УСПД

Аналіз показників, наведених на рис. 1, дає можливість стверджувати, що найсуттєвіші розбіжності в поглядах отримано за позиціями, які стосуються «недостовірної інформації, наданої у звітності контрагентів» та «низької пристосованості обліково-аналітичних даних до потреб економічної безпеки». І це цілком зрозуміло, адже наймані менеджери пов'язують вплив недостовірної інформації з прорахунками при визначенні фінансової надійності контрагентів, що, відповідно, знижує точність управлінських рішень стосовно співпраці з ними, а також ефективність роботи самої служби економічної безпеки. Водночас власники підприємства бажають володіти найсучаснішими методиками збору та обробки інформації, яка перетворювалася б на реальний інструмент у боротьбі з конкурентами.

За іншими позиціями оцінка загроз, які пов'язані з кругообігом обліково-аналітичної інформації, як представниками власників, так і менеджерів практично збігається, що дає змогу нам не тільки окреслити проблеми використання цієї інформації в системі забезпечення економічної безпеки виробничих підприємств, а й визначити шляхи вдосконалення її формування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарювання присвячено праці таких учених, як І. Белоусова, Г. Козаченко, М. Чумаченко, М. Пушкар, Я. Крупка. Разом з тим, аналізуючи наукові публікації, можна констатувати той факт, що в сучасних теоретичних і методологічних розробках відсутня системність досліджень стосовно обґрунтування окремих напрямів обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємств, які потребують подальшого розгляду.

Невирішені раніше частини загальної пробле-

ми. Однією з найсуттєвіших проблем, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки, є існування загроз (ризиків), викликаних кругообігом обліково-аналітичної інформації. Разом з тим дослідженню сутності та природи утворення бухгалтерських ризиків приділено недостатньо уваги як у бухгалтерському обліку, так і в ризикознавстві.

На думку відомого американського економіста Л. Бернстайна, «бухгалтерський ризик має першопричиною фактор людської природи, а також неточність, властиву основним процесам обліку. Він також має місце через наявність альтернативних принципів обліку та нечітких стандартів щодо їх застосування. Відсутність гарантій щодо використовуваних стандартів або методів і способів їх вживання може призвести до широкої різноманітності результатів і, отже, до значного ступеня невизначеності» [1, с. 56]. Водночас російський учений О. Шевельов підкреслює, що «бухгалтерський ризик пов'язаний з можливими помилками при формуванні бухгалтерською службою економічної інформації про підприємство» [2, с. 102].

Отже, під терміном «бухгалтерський ризик» слід розуміти інформаційний ризик, що виникає в системі бухгалтерського обліку при формуванні облікової інформації і є наслідком недоліків в її функціонуванні. До нього відносять ризики, пов'язані з навмисним викривленням облікової інформації, порушенням режиму збереження бухгалтерської інформації, що становить комерційну таємницю, ризики, пов'язані з вибором способів і методів в обліковій політиці, відсутність належної кваліфікації бухгалтерського персоналу, а також неналежний рівень технічного забезпечення (табл. 2).

Для цих ризиків найбільш притаманні ознаки невизначеності, оскільки можливість об'єктивно оцінити ймовірність їх настання в основному відсутня.

Таблиця 2

СКЛАД ЧИННИКІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ВИНИКНЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РИЗИКІВ У СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Джерело утворення ризику	Чинники, що спонукають виникнення інформаційних ризиків
Кадровий потенціал бухгалтерської служби	Слабкі знання керівників бухгалтерської служби, що не дають їм можливості організувати ефективну обліково-інформаційну систему підприємства
	Низький професійний рівень працівників бухгалтерії
	Витік конфіденційної інформації з вини співробітників бухгалтерії
Методика ведення бухгалтерського обліку	Порушення принципів і правил ведення бухгалтерського обліку
	Фінансові прорахунки під час вибору способів обліку, регламентованих стандартами бухгалтерського обліку та фінансової звітності
	Маніпуляції з бухгалтерськими даними

Джерело утворення ризику	Чинники, що спонукають виникнення інформаційних ризиків
Організація бухгалтерського обліку	Неефективна політика підприємства з організації бухгалтерського обліку
	Застарілі інформаційні технології, які не відповідають сучасним вимогам щодо обробки, збереження та надання облікової інформації окремим групам користувачів

З позицій забезпечення економічної безпеки вважаємо за необхідне розмежовувати всі ризики, які виникають у системі бухгалтерського обліку, на дві групи, що мають різну економічну природу: ризики, властиві системі бухгалтерського обліку і пов'язані з інформаційним забезпеченням процесу управління, і підприємницькі ризики, інформація про які певною мірою відображується в обліку і розкривається в фінансовій звітності. Обґрунтованість такого поділу пояснюється кількома причинами.

Перша група ризиків виникає при формуванні облікової інформації щодо будь-яких об'єктів бухгалтерського обліку і пов'язана з можливими помилками чи навмисними викривленнями облікової інформації.

Відображення в обліку підприємницьких ризиків і/або їх наслідків (друга група ризиків) вимагає вибору та обґрунтування методичних основ визнання, оцінки та розкриття інформації про них. Очевидно, що інформація про наслідки впливу підприємницьких ризиків на фінансово-господарську діяльність

суб'єкта господарювання має велике значення для прийняття обґрунтованих управлінських рішень внутрішніми і зовнішніми користувачами не тільки щодо поточного становища підприємства, а й з урахуванням стратегії його діяльності.

Характеристика та взаємозв'язок двох видів ризиків у бухгалтерському обліку подана в табл. 3.

У нашій статті основна увага буде зосереджена на пошук шляхів подолання інформаційних ризиків у обліковій системі, що спричинить перегляд теоретичних основ бухгалтерського обліку.

Існуюча теорія бухгалтерського обліку передбачає моноцільову модель ведення стандартних облікових процедур і забезпечує відображення минулих подій у грошовому вимірнику. Разом із тим для використання облікової інформації в системі економічної безпеки необхідна «цілісна інформаційна система, яка відповідала б стратегії розвитку підприємства, а не окремі інструменти, що до цього часу використовувалися переважно для описування минулих подій» [3, ст. 9].

Таблиця 3

ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РИЗИКІВ, ВІДОБРАЖЕНИХ У БУХГАЛТЕРЬСЬКОМУ ОБЛІКУ

Вид ризику	Чинники, що спонукають виникнення ризику	Події, що призводять до виникнення ризику	Наслідки ризику
Інформаційні ризики	Чинники, притаманні системі бухгалтерського обліку, які визначають можливість отримання повної та достовірної інформації про фінансово-господарську діяльність підприємства	Події, що характеризуються як відхилення від принципів, правил та інших регулятивів, які визначають вимоги до функціонування системи бухгалтерського обліку	Викривлення інформації про фінансово-майновий стан підприємства та результати його діяльності
Підприємницькі ризики, що відображені в бухгалтерському обліку	Чинники, притаманні фінансово-господарському середовищу, які визначають можливості досягнення цілей бізнесу	Події, імовірність яких не врахована при прийнятті управлінських рішень Події, стосовно яких мало місце неправильне (чи неповне) оцінювання чинників	Відображення інформації про фінансово-майновий стан підприємства та результати його діяльності без урахування (або неповного врахування) впливу наслідків підприємницьких ризиків

Стандартизація моноцільової системи бухгалтерського обліку неодмінно приводить до задоволення потреб лише якоїсь окремої групи користувачів (зазвичай інвесторів чи податкових служб) та пошуку шляхів гармонізації бухгалтерського обліку з податковим. І не важливо, якими будуть ці стандарти – національними чи міжнародними. Тому вважаємо, що стандартизацію слід здійснювати виключно при формуванні показників фінансової звітності, тоді як інформаційна система бухгалтерського обліку повинна мати багатоцільовий

характер. Система багатоцільового бухгалтерського обліку має бути достатньо гнучкою, щоб забезпечувати різноманітні інформаційні потреби як внутрішніх, так і зовнішніх користувачів.

Метою дослідження є обґрунтування необхідності перегляду сучасних теоретичних основ ведення бухгалтерського обліку з урахуванням вимог, що висуваються до нього як інформаційної основи забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

До цього часу під об'єктом бухгалтерського обліку розуміють господарську діяльність підприємства. Разом з тим у наукових публікаціях усе частіше почали з'являтися висловлювання щодо розширення об'єкта бухгалтерського обліку за рахунок різноманітних аспектів зовнішнього середовища, що, на нашу думку, є дуже корисним з позицій використання облікових даних як основи для прийняття управлінських рішень у системі економічної безпеки.

Дослідження інформаційних потреб користувачів у сфері економічної безпеки дало змогу погодитися з висновком професора С. Голова, що в сучасних умовах предметом вивчення бухгалтерського обліку повинні стати ретроспективні та перспективні параметри господарської діяльності підприємства і його зовнішнього середовища, визначені органами, що регулюють бухгалтерський облік, чи власником підприємства з урахуванням вимог користувачів [4, с. 4]. Із цього визначення випливає розширення традиційного предмета бухгалтерського обліку в просторі (зовнішнє середовище) та в часі (майбутні дані), що є цілком виправдано, оскільки більшість управлінських рішень спрямовані на майбутнє, а на їх прийняття поряд з внутрішніми впливають і зовнішні чинники.

Недопущення виникнення інформаційних ризиків у системі бухгалтерського обліку пов'язують насамперед з чітким дотриманням основних принципів бухгалтерського обліку, хоча, як стверджує професор М. Пушкар, встановлені законодавством принципи не завжди відповідають вимогам щодо підготовки облікової інформації, які висуваються до неї користувачами [5, с. 30].

До таких невідповідностей передусім відносять **принцип обачності**, що передбачає обережність в оцінці активів і доходів з метою недопущення їх завищення та заниження вартості зобов'язань і витрат. Напевно, виходячи з цього принципу розробники вітчизняних стандартів бухгалтерського обліку при встановленні сучасного формату Балансу вилучають зі складу власного капіталу створені резерви під майбутні виплати та відносять їх до так званих забезпечень (розділ II пасиву Балансу). За структурою побудови пасиву Балансу забезпечення під виплату відпусток, гарантійних зобов'язань, інші страхові резерви не є власним капіталом, але з економічної точ-

ки зору не можуть відноситися і до залученого капіталу. Такі забезпечення вважати зобов'язаннями проблематично, оскільки вони не є ідентифікованими, а також невідомо, кому персонально треба здійснювати виплати, а в багатьох випадках виплати за ними можуть і не настати.

Водночас вилучення створених резервів зі складу власного капіталу значно спотворює аналітичні розрахунки показників фінансової стійкості та незалежності підприємства, утруднює розуміння звітності іноземними інвесторами, оскільки у багатьох країнах створені резерви вважають складовою власного капіталу (Росія, США та деякі країни Західної Європи).

Зворотню картину можна простежити при відображенні процедури виведення основних засобів, призначених для продажу, зі складу необоротних активів та зарахування їх до складу товарів з відображенням в окремому розділі активу Балансу «Необоротні активи та групи вибуття». Така розбалансованість у складі активів призводить до порушення основного правила побудови активу Балансу за принципом зростання ліквідності майна підприємства, що є важливим при дотриманні правил економічної безпеки суб'єкта господарювання [6, с. 234].

Отже про яку обережність для партнера (інвестора) може йти мова, коли надана інформація не відповідає загальноприйнятим вимогам щодо її зрозумілості та збалансованості?

Проте найбільше значення з позицій економічної безпеки, на наш погляд, має визначення рамок і правил дотримання **принципу безперервності**, за яким активи і зобов'язання підприємства слід оцінювати виходячи з припущення, що його діяльність триватиме й надалі. Важливість цієї проблеми в системі економічної безпеки підприємства пов'язують передусім із настанням світової фінансово-економічної кризи. Власники та інвестори хочуть мати впевненість у тому, що підприємства (проекти, програми), в які вкладаються кошти, ефективно функціонуватимуть й надалі, їм не загрожує скорочення чи банкрутство, і таку впевненість вони очікують отримати на основі показників фінансової звітності, яка складена за даними обліку.

Отже, на бухгалтерську службу покладають непосильну для виконання функцію – передбачування того, що підприємство функціонуватиме ефективно й надалі, чи навпаки, його діяльність буде згорнута.

Більше того, у п. 18 П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» зазначено: якщо

події після дати балансу свідчать про наміри підприємства припинити діяльність або про неможливість її продовження, то фінансову звітність складають без застосування принципу безперервності. А це означає, що:

- активи і зобов'язання оцінюють не за історичною (фактичною) собівартістю, як це робиться в умовах звичайної діяльності, а за ринковою вартістю з метою їх реалізації та погашення боргів;
- втрачає доречність поділ активів на оборотні та оборотні, адже всі вони стають оборотними з метою якнайшвидшої реалізації та погашення зобов'язань;
- усі зобов'язання (включаючи довгострокові) стають короткостроковими;
- фактично втрачає сенс застосування майже всіх принципів ведення обліку та формування звітності безперервно діючого підприємства [7, с. 60].

Так чи можна у цьому разі покладатися на дані фінансової звітності?

На нашу думку, принцип безперервності ведення бухгалтерського обліку має визначатися з урахуванням концептуальних засад економічної безпеки підприємства. Визначення безперервності діяльності як елемента системи бухгалтерського обліку – це умовність, припущення, рамки якого мають бути встановлені при розробці політики у сфері безпеки підприємства. А рішення щодо безперервності діяльності слід приймати його власникам, і аж ніяк не бухгалтерію.

Отже, виникає необхідність пошуку нових підходів до формування облікової інформації, яка, як зазначав професор Я. Соколов, повинна відповідати трьом вимогам: бути достатньо репрезентативною, мати необхідну значущість та давати можливість визначати ризики, пов'язані з наслідками прийнятих управлінських рішень [8, с. 486].

Підґрунтям для таких підходів мають стати принципи багатоцільового бухгалтерського обліку, серед яких *принцип релевантності оцінки, принцип чутливості до ризику, принцип збалансованості грошових та негрошових вимірників, принцип репрезентативності*, які дадуть змогу забезпечити достовірне відображення інформації про окремі параметри господарської діяльності як фінансового, так і нефінансового характеру в ретроспективному та перспективному розрізах.

Отже, в основу обліково-аналітичного забезпе-

чення функціонування системи економічної безпеки мають бути покладені інструменти стратегічного управління діяльністю підприємства, що дасть можливість побудувати багатоцільову обліково-аналітичну систему стратегічного типу. Основним призначенням такої системи має стати планування майбутньої стратегії й тактики безпечного функціонування та динамічного розвитку підприємства, вимірювання й оцінки стану та рівня його економічної безпеки.

Стан економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності та його місце на ринку конкурентів визначають певним переліком чинників і параметрів, що характеризують узгодженість інтересів зовнішніх і внутрішніх контрагентів. Разом з тим, як засвідчують дані опитування представників промислових підприємств – членів УСПП, моніторинг оцінки стану економічної безпеки на більшості з них здійснюють нерегулярно або не здійснюють узагалі (рис. 2).

Рис. 2. Результати опитування щодо здійснення моніторингу оцінки стану та рівня економічної безпеки на промислових підприємствах, які входять до складу УСПП

Як одну з основних причин ситуації, що склалася, респонденти називають недосконалість методичного забезпечення здійснення такої оцінки. При цьому вони зазначають, що більшість підприємств не використовує існуючі методики оцінки стану економічної безпеки, вважаючи їх або занадто складними у застосуванні або такими, що втратили економічні властивості в умовах сьогодення і не приносять користі при прийнятті рішень щодо рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання на фоні партнерів чи

конкурентів.

Тому перед науковцями стоїть завдання розробити такі моделі оцінки стану та рівня економічної безпеки, які б максимально забезпечували узгодженість стратегій розвитку та безпеки діяльності підприємства і були б гнучкими до змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства.

Для того щоб реалізувати подібну багатовекторну політику управління, необхідно мати комплексну систему збалансованих стратегічних цілей і ключових показників, яку забезпечує одна із методик стратегічного управлінського обліку – збалансована система економічних показників, яку традиційно використовують для оцінки результативності та ефективності розвитку підприємства.

Збалансована система економічних показників (ЗСП) – це інструмент забезпечення ефективності управління підприємством, спрямований на врахування потреб удосконалення внутрішніх бізнес-процесів, роботи з персоналом та клієнтами і забезпечення необхідного рівня фінансових показників, значна мінливість яких обумовлена змінами як у внутрішньому, так і зовнішньому середовищі [9, с. 18].

Таке визначення повністю корелюється з авторським формулюванням економічної безпеки як такого стану підприємства, що передбачає ефективне використання всіх видів наявних у нього ресурсів (як матеріальних, так і нематеріальних) з метою запобігання загрозам внутрішнього та зовнішнього середовища та забезпечення його стабільного функціонування і динамічного розвитку [10, с. 23].

Отже, можна стверджувати, що концептуальні основи збалансованої системи економічних показників можуть бути покладеними в основу розробки критеріїв оцінки стану економічної безпеки підприємства.

Дослідження стану обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки на підприємствах України свідчить про необхідність удосконалення аналітичних моделей та підвищення професійної підготовки самих аналітиків. Особливо це стосується фінансової діагностики банкрутства.

Статистичні дані підтверджують, що за 2008–2011 рр. значно зросла кількість збанкрутілих підприємств. І причина цього не лише в глобальній фінансово-економічній кризі, що суттєво вплинула на діяльність вітчизняних підприємств. Серед банкрутів значна частка тих підприємств, які не приділяли цьому питанню достатньо уваги, що, в свою чергу,

пов'язано з недоліками в методології попередження банкрутства.

У зв'язку з цим, на наше переконання, основні зусилля (як теоретичні, так і практичні) варто спрямувати на недопущення кризових явищ на самих підприємствах. Як вдало зазначає А. Єпіфанов, «поки підприємства самі не усвідомлять необхідність боротьби з потенційним банкрутством, доти в Україні будуть боротися з «вітряними млинами» законодавства чи державної політики в сфері банкрутства, ігноруючи реальний стан справ» [11, с. 49]. Попередити виникнення криз можна шляхом забезпечення належного рівня діагностики економічної безпеки.

В умовах сьогодення основною проблемою в методології діагностики економічної безпеки взагалі та банкрутства як її складової частини є не стільки недосконалість теоретичної бази, скільки недостатній ступінь її систематизації, відсутність чіткої та логічної системи, яка б пов'язувала воедино розрізнені напрацювання, а також неадаптованість цілої низки аналітичних методик до особливостей економіки України.

Отже, сфера діагностики економічної безпеки суб'єктів підприємництва в Україні потребує істотного вдосконалення за такими напрямками:

- ◆ розробка сучасних та адаптованих до умов української економіки методів прогнозування настання кризових явищ на підприємствах різних видів діяльності;
- ◆ установлення залежностей виникнення кризових явищ та чинників, що їх зумовлюють;
- ◆ запровадження найбільш достовірних методик оцінки фінансової надійності контрагентів;
- ◆ удосконалення системи нормативних значень фінансових коефіцієнтів, що виступають індикаторами економічної безпеки тощо.

Слід зазначити, що кожний із виділених нами напрямів розрізняється за рівнем теоретичної розробки. Так, найбільш висвітленою в науковій літературі є галузь знань щодо методів прогнозування ймовірності настання криз та можливого банкрутства, оскільки вона є елементом системи антикризового управління підприємством, якому присвячена велика кількість наукових і практичних праць як за кордоном, так і в нашій країні. Проте основним недоліком цих знань є неадаптованість їх до сучасної української економіки й особливостей сфери банкрутства суб'єктів підприємництва в нашій країні. Крім того, теорія, методологія та методики мають потребу в їх ретельній систематизації та логічній

комплектації.

Першочерговим завданням діагностики в системі економічної безпеки підприємства є уточнення нормативних значень ключових коефіцієнтів фінансового аналізу, що є індикаторами економічної безпеки, а також розробка нормативів за окремими видами економічної діяльності.

Основні недоліки, на нашу думку, сконцентровані не в самому розрахунку коефіцієнтів, а в нормативно закріплених орієнтирах для них. Ці нормативи зазвичай розраховувалися для країн з розвинутою ринковою економікою, а в умовах України їх використання може бути недостатньо аргументованим. Крім того, ніяк не враховуються галузеві особливості, що

можуть просто кардинально змінювати оцінку того самого фінансового коефіцієнта залежно від того, за яким видом діяльності функціонує суб'єкт підприємництва. Тому постає нагальна потреба науково обгрунтованої аргументації формування індикаторів як основи для оцінювання стану та рівня економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Вирішення зазначених проблем щодо вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення дасть змогу сформувати ефективну систему діагностики економічної безпеки підприємства та створить передумови для стабільного і безкризового його існування.

ВИСНОВКИ

Проведені дослідження дають можливість сформулювати низку узагальнюючих положень, які розкривають сучасний зміст обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки суб'єкта господарювання.

1. Обліково-аналітичне забезпечення є складовою інформаційного забезпечення економічної безпеки і являє цілісну інформаційну систему, що об'єднує методики та технології всіх видів обліку та аналізу з метою прийняття управлінських рішень щодо протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам безпеці діяльності підприємства та сталому його розвитку.

2. В основу обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки повинні бути покладені принципи багатоцільового бухгалтерського обліку, який сприятиме зниженню інформаційного ризику для користувачів та зможе забезпечити достовірне відображення інформації про окремі параметри господарської діяльності в ретроспективному та перспективному розрізах.

3. Облікова інформація як внутрішній ресурс забезпечення економічної безпеки за певних обставин сама може нести суттєві ризики (загрози) діяльності підприємства. Це викликано тим, що бухгалтерські дані формуються в умовах невизначеності, яка пов'язана не тільки з об'єктивними зовнішніми чинниками, що впливають на господарську діяльність, а й з чинниками, що виникають безпосередньо в системі бухгалтерського обліку.

4. Існуюча теорія бухгалтерського обліку передбачає моноцільову модель ведення стандартних облікових процедур і забезпечує відображення минулих подій у грошовому вимірнику. Разом із тим для використання облікової інформації в системі економічної безпеки необхідна цілісна інформаційна система, яка відповідає стратегії розвитку підприємства, а не окремі інструменти, що до цього часу використовували переважно для описування минулих подій.

5. В основу обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки мають бути покладені інструменти стратегічного управління діяльністю підприємства, що дадуть змогу побудувати багатоцільову облікову систему стратегічного типу. Основним призначенням такої системи має стати планування майбутньої стратегії й тактики безпечного функціонування та динамічного розвитку підприємства, вимірювання й оцінка стану та рівня його економічної безпеки.

6. В умовах сьогодення основною проблемою в методології діагностики економічної безпеки взагалі та банкрутства як її складової частини є не стільки недосконалість теоретичної бази, скільки недостатній ступінь її систематизації, відсутність чіткої та логічної системи, яка б об'єднувала розрізнені напрацювання, а також неадаптованість цілої низки аналітичних методик до особливостей економіки України.

7. Першочерговим завданням діагностики в системі економічної безпеки підприємства є уточнення нормативних значень ключових коефіцієнтів фінансового аналізу, що виступають індикаторами економічної безпеки, а також розробка нормативів значень цих коефіцієнтів за окремими видами економічної діяльності.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Бернстайн Л.А.* Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация: пер. с англ. / Науч. ред. перевода чл.-корр. РАН И.И. Елисеева. Гл. редактор серии проф. Я.В. Соколов. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 624 с.
2. *Шевелев А.Е.* Риски в бухгалтерском учете [учеб. пособие] / А.Е. Шевелев, Е.В. Шевелева. – М.: КНОРУС, 2007. – 280 с.
3. *Друкер П.Ф.* Информация, которая действительно нужна руководителю. Измерение результативности компании / П.Ф. Друкер; пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2006. – С. 9–31.
4. *Голов С.* Теорія багаточільового бухгалтерського обліку / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2011. – № 4. – С. 3–13.
5. *Пушкар М.С.* Фінансовий облік [підручник] / М.С. Пушкар. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 628 с.
6. *Гнилицька Л.В.* Особливості визнання та порядок обліку необоротних активів, утримуваних для продажу / Фінанси, облік і аудит: Зб. наукових праць. – Вип.15. – К.: КНЕУ, 2010. – С. 227–235.
7. *Крупка Я.* Економічна безпека підприємства та її реалізація через систему облікових принципів / Я. Крупка // Облік як інформаційна система для економічної безпеки підприємств в конкурентному середовищі: Матеріали міжнар. наук.-практ. конференції. – Тернопіль: ТНЕУ, 2010. – С. 57–60.
8. *Соколов Я.В.* Основы теории бухгалтерского учета / Я.В. Соколов. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 496.
9. *Хорват П.* Сбалансированная система показателей как средство управления предприятием / П. Хорват // Проблемы теории и практики управления. – 2000. – № 4. – С. 16–20.
10. *Гнилицька Л.В.* Теоретико-методологические и прикладные основы обеспечения экономической безопасности субъектов хозяйственной деятельности / Л.В. Гнилицька, А.И. Захаров, П.Я. Прыгунов [монография]. – К.: Дорадо-Друк, 2011. – 290 с.
11. *Єпіфанов А.О.* Фінансова безпека підприємств і банківських установ [монографія] / А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.

В статье обоснованы современные подходы к формированию учетно-аналитического обеспечения экономической безопасности предприятия. Раскрыты причины возникновения и способы предотвращения наиболее существенных видов угроз, связанных с кругооборотом учетной информации. Установлены направления усовершенствования современной учетно-аналитической системы, которая требует нового сущностного наполнения как комплекса взаимодействующих и взаимосвязанных методов, методик, процедур и моделей, предназначенных для адекватной оценки экономических процессов в реальных рыночных условиях. Определены приоритеты усовершенствования принципов и методов бухгалтерского учета и экономического анализа с целью наиболее полного удовлетворения потребностей отдельных групп пользователей при принятии управленческих решений относительно поддержки безопасного и динамичного развития предприятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность, учетно-аналитическая система, учетная информация, бухгалтерские риски, принципы бухгалтерского учета, стратегический управленческий учет.

The article informed modern approaches to accounting and analytical support economic security. Reveals the causes of and ways to overcome the most significant types of threats associated with turnover of accounting information. Established for improving current accounting and analysis system, which requires the essential content of a new complex of interacting and interrelated methods, techniques, procedures and models designed to adequately assess the economic processes in real market conditions. Defined priorities to improve the principles and methods of accounting and economic analysis in order to fully meet the needs of specific user groups in decision-making to provide a secure and dynamic development.